Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Tomáše Lichovníka a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti **P. I. V.** zastoupeného Mgr. Janem Pokorným, advokátem se sídlem Pernerova 293/11, Praha 8, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. listopadu 2019, č. j. 13 To 281/2019-148, a usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 8. října 2019, č. j. 1 T 169/2018-130, za účasti **Krajského soudu v Praze** a **Okresního soudu v Příbrami** jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019, č. j. 13 To 281/2019-148, bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i práva na obhajobu dle článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019, č. j. 13 To 281/2019-148, se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

O d ů v o d n ě n í :

I. Průběh předchozího řízení a argumentace stěžovatele

1. Stěžovatel se ústavní stížností podanou podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů s odůvodněním, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva na spravedlivý proces a na obhajobu.

2. Z vyžádaného spisového materiálu vyplývá, že stěžovateli byl pravomocným trestním příkazem ze dne 31. 12. 2018, č. j. 1 T 169/2018-83, uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře sto hodin a soud mu zároveň uložil povinnost, aby v době výkonu trestu obecně prospěšných prací podle svých sil nahradil dlužné výživné. Napadeným usnesením ze dne 8. 10. 2019 Okresní soud v Příbrami rozhodl, že se k návrhu Probační a mediační služby přeměňuje trest obecně prospěšných prací ve výměře 100 hodin na nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 100 dnů, pro jehož výkon se stěžovatel zařazuje do věznice s ostrahou.

3. Stížnost stěžovatele Krajský soud v Praze zamítl usnesením ze dne 19. 11. 2019, které vydal v neveřejném zasedání. V odůvodnění krajský soud mimo jiné zmínil,

že stěžovatel napadl usnesení okresního soudu toliko blanketní stížností, kterou blíže nezdůvodnil.

4. Stěžovatel s tvrzením krajského soudu nesouhlasí. V ústavní stížnosti uvádí, že usnesení soudu prvního stupně o přeměně trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest mu bylo doručeno dne 4. 11. 2019 (osobně si jej vyzvedl u soudu). Dne 5. 11. 2019 proti usnesení podal stížnost a zvolil si obhájce, který dne 7. 11. 2019 podal jménem stěžovatele stížnost ještě jednou a zároveň si písemně vyhradil k odůvodnění stížnosti lhůtu deseti dnů od konzultace se stěžovatelem a od seznámení se se spisovým materiálem. Soud toto nijak nerozporoval. Dne 12. 11. 2019 obhájce po předchozí telefonické domluvě nahlédl do spisu. Domníval se tedy, že tímto dnem začala běžet lhůta pro doplnění odůvodnění stížnosti, která skončí dne 22. 11. 2019. Dne 19. 11. 2019 obhájce telefonicky zjistil, že spisový materiál byl již dne 12. 11. 2019 postoupen stížnostnímu soudu, proto okamžitě odeslal odůvodnění stížnosti. Krajský soud však dne 19. 11. 2019 rozhodl předtím, než odůvodnění stížnosti později téhož dne obdržel. Takovým postupem došlo podle názoru stěžovatele k porušení jeho práv na obhajobu a na spravedlivý proces. Jedná se o obdobnou situaci, jakou Ústavní soud řešil kasačním nálezem sp. zn. I. ÚS 1692/18-2.

5. K porušení práva na spravedlivý proces došlo podle názoru stěžovatele i postupem soudu prvního stupně, když soud doručoval vyrozumění o konání veřejného zasedání do Rumunska tzv. fikcí na adresu, kterou stěžovatel nikdy výslovně neurčil jako adresu pro doručování. Ve spisu se nachází pouze jakési sdělení policie o celní kontrole, při níž měl stěžovatel uvést jako kontaktní adresu tuto adresu v Rumunsku. Takovou adresu však není možné považovat za adresu pro doručování s možným použitím fikce ve smyslu § 64 tr. řádu.

6. Pokud by stěžovatel měl možnost se veřejného zasedání zúčastnit, soud by se dozvěděl, že se neskrývá, pracuje a plní vyživovací povinnost. Soud prvního stupně však při veřejném zasedání dne 8. 10. 2019 použil pro své rozhodnutí zprávu Probační a mediační služby ze dne 2. 5. 2019, přičemž v době rozhodování soudu již měla Probační a mediační služba informace o tom, že dluh na výživném je zaplacen a výživné stěžovatel dál platí. Soud tak rozhodl o přeměně v nepodmíněný trest, aniž si řádně zjistil potřebné informace navíc v době, kdy trest obecně prospěšných prací ještě nebyl ani nařízen. Stěžovatel dodává, že v době rozhodování soudu nebyl právně zastoupen, je cizinec s nízkým právním povědomím. Byť bylo jeho povinností informovat příslušné úřady o změně své adresy, opomenutí nebylo vedeno úmyslem vyhýbat se úkonům trestního řízení, nýbrž komunikační neobratností a nedostatečným pochopením smyslu soudního rozhodnutí.

7. Ústavní stížnost stěžovatele zahrnovala současně návrh na odklad vykonatelnosti, jemuž Ústavní soud vyhověl usnesením ze dne 14. 1. 2020, sp. zn. I. ÚS 3955/19, jímž dle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019, č. j. 13 To 281/2019-148, a usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 8. 10. 2019, č. j. 1 T 169/2018-130, do pravomocného rozhodnutí Ústavního soudu o ústavní stížnosti.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků

8. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení, aby se k předmětné ústavní stížnosti vyjádřili.

9. Krajský soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že trestní řád nezná pojem „lhůta vyhrazená k odůvodnění opravného prostředku“. Připomněl, že odůvodnění stížnosti není, na rozdíl od odvolání, nijak vyžadováno, neboť stížnost nemůže být odmítnuta pro nedostatek náležitostí jejího obsahu (§ 249 trestního řádu ve spojení s § 253 odst. 3 trestního řádu). Stěžovatel sám podal v zákonné lhůtě dne 5. 11. 2019 blanketní stížnost s tím, že tuto odůvodní do deseti dnů po konzultaci s obhájcem. S obhájcem se stěžovatel evidentně hned spojil a tento zaslal soudu dne 7. 11. 2019 plnou moc ze dne 5. 11. 2019 a další blanketní stížnost, ve které jménem klienta konkrétně uvedl, že stížnost odůvodní do deseti dnů po konzultaci s obhájcem a po prostudování spisového materiálu. Stížnostní soud tak popírá tvrzení stěžovatele, že si vyhradil k odůvodnění stížnosti lhůtu deseti dnů od konzultace se stěžovatelem a zejména pak stejnou lhůtu od seznámení se spisovým materiálem. Počátek běhu lhůty deseti dnů byl podle názoru soudu jasně dán podáním druhé žádosti dne 7. 11. 2019. Tuto lhůtu soud stěžovateli poskytl, když o stížnosti rozhodl dne 19. 11. 2019. I přes jasně daný počátek běhu lhůty v posuzované věci by podle názoru soudu beztak nemohl být spojován počátek běhu lhůty k odůvodnění stížnosti s úkonem, u kterého není zřejmé, kdy nastane a zda vůbec nastane. Soud vyslovil přesvědčení, že svým postupem vyhověl závěrům v nálezové judikatuře Ústavního soudu vztahující se k doplnění blanketně podané stížnosti. Vzhledem k tomu, že vyčkal uplynutí avizované a přiměřené desetidenní lhůty k doplnění stížnosti, považuje argumentaci stěžovatele za účelovou snahu ospravedlnit vlastní pasivitu. Stížnostní soud přezkoumal nejen výrok usnesení, ale i správnost postupu řízení, které jeho vydání předcházelo. Ve vyjádření znovu popsal postup orgánů činných v trestním řízení a Probační mediační služby při opakované snaze kontaktovat stěžovatele či zajistit jeho účast u úkonů trestního řízení. Ve využití kontaktní adresy v Rumunsku při doručování soudní písemnosti nespatřuje žádné dotčení stěžovatelových práv. Je přesvědčen i o tom, že se informace o přeměně trestu dostaly do sféry stěžovatele. Odkazuje přitom na materiální princip doručování zmíněný např. v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2010, č. j. 1 As 90/2010-95. Postup při vyrozumívání stěžovatele o konání veřejného zasedání proběhl plně v souladu se zákonem (§ 233 odst. 1 trestního řádu). Krajský soud proto navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

10. Okresní soud v Příbrami ve svém vyjádření rekapituluje postup stěžovatele při podání blanketních stížností s údaji o jejím doplnění. Z naznačené časové osy dovozuje, že byly splněny všechny podmínky pro vydání rozhodnutí stížnostního soudu. Dle výkladu okresního soudu desetidenní lhůta k doplnění stížnosti počala běžet již dne 5. 11. 2019, kdy byla datována plná moc a stěžovatel tedy věc s obhájcem prokazatelně konzultoval, a skončila tedy již 15. 11. 2019. Z příslušné stížnosti proti usnesení podle názoru soudu nevyplývá, že obhajoba žádá, aby lhůta deseti dnů běžela samostatně jak od konzultace, tak od úkonu seznámení se spisovým materiálem (od úkonu učiněného později). Obhájce věděl, v jakém stádiu se řízení nachází, když do něj vstupoval, a měl tomu přizpůsobit svůj postup. Připomíná, že soud je povinen projednávat trestní věci urychleně a bez zbytečných průtahů a není tedy namístě, aby obhajoba určovala lhůty k odůvodnění stížnosti nepřiměřené této zásadě. Okamžik, kdy se obhájce seznámí se spisovým materiálem je zcela na něm a nelze s ním pojit počátek lhůty. K postupu při

doručování vyrozumění o konání veřejného zasedání o přeměně trestu, který rekapituluje, soud uvádí, že se jedná o postup zákonný a vzhledem k chování stěžovatele jedině možný. Stěžovatel dostal řadu možností se s rozhodnutím soudu seznámit a k veřejnému zasedání se dostavit. Nízké právní povědomí a značná jazyková bariéra, které nyní namítá, nejsou ze spisu zřejmé. Naopak z něj vyplývá velmi laxní přístup stěžovatele po celou dobu řízení.

11. Krajské státní zastupitelství v Praze se postavení vedlejšího účastníka vzdalo.

12. Okresní státní zastupitelství v Příbrami ve svém vyjádření uvedlo, že napadená rozhodnutí plně akceptuje. Je v nich zdůvodněno, proč jsou podmínky pro přeměnu trestu splněny a proč bylo veřejné zasedání konáno v nepřítomnosti odsouzeného. Státní zastupitelství je přesvědčeno, že k odůvodnění stížnosti byla stěžovateli poskytnuta přiměřeně dlouhá doba.

13. Probační a mediační služba Rokycany ve svém vyjádření popsala neúspěšné pokusy o kontaktování stěžovatele. Poté, co dne 2. 5. 2019 podala návrh na přeměnu trestu obecně prospěšných prací, neboť je stěžovatel nekontaktní, ji dne 21. 8. 2019 telefonicky kontaktovala matka nezletilého dítěte s tím, že stěžovatel na výživném uhradil celkem 16 000 Kč. Dne 1. 11. 2019 matka telefonicky sdělila, že stěžovatel zcela uhradil dlužné výživné s tím, že se před několika dny vrátil z Rumunska. Dne 20. 11. 2019 byla Probační a mediační službě doručena žádost stěžovatele o postoupení věci k výkonu do Českých Budějovic. Ta zatím údajně nebyla zrealizována, protože bylo nutné počkat na rozhodnutí soudu. Stěžovatel údajně středisko nikdy osobně ani telefonicky nekontaktoval. Probační a mediační služba je přesvědčena o tom, že dodržela všechny platné metodické pokyny.

III. Právní posouzení

14. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaného spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhovatel v odůvodnění svého návrhu. Podle zásady iura novit curia se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhovatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí, a ne pouhým právním odůvodněním [viz nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04, bod 54 (N92/41 SbNU 173)].

III. a) Obecné principy

16. Objektem trestného činu zanedbání povinné výživy je nárok na výživu, pokud je založen na existenci rodinněprávního nebo obdobného poměru, který je vymezen v občanském zákoníku. Přestože zákon vymezuje mnoho druhů vyživovacích vztahů, tak se v praxi tento trestný čin aplikuje především na vyživovací vztahy k nezletilým dětem.

Hlavním účelem a smyslem postihu pachatele pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku je přimět povinnou osobu, aby plnila svou zákonnou povinnost vyživovat a zaopatřovat jiného. K tomu směřuje i zvláštní ustanovení § 197 trestního zákoníku o účinné lítosti, které pachatele zbaví trestní odpovědnosti v případech, pokud spáchaný přečin neměl trvale nepříznivé následky a on svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně začal vyhlašovat rozsudek. Jedná se o jakousi smírčí pobídku ke splnění povinnosti, která dlužníkovi nabídne beztrestnost, když dlužnou částku výživného, i když s prodlením, zaplatí. Pozitivně může působit i předpoklad, že využití institutu účinné lítosti povinného dostatečně poučí a ten pro příště, pod hrozbou opakování celého průběhu trestního řízení, alimentaci včas a ve stanovené výši uhradí (srov. Sklenička, J., Rozum, J., K problematice neplacení výživného in Trestněprávní revue, č. 10/2014, s. 239).

17. Zájem dosáhnout uhrazení dlužného výživného pachatelem se projevuje i v ukládání této povinnosti jako přiměřeného omezení podle § 48 odst. 4 písm. i), § 82 odst. 2 věty před středníkem nebo § 65 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku.

18. Ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku vyjadřuje subsidiární povahu trestu odnětí svobody, protože u typově nejméně závažných trestných činů zpřísňuje podmínky pro možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, který by měl být v těchto případech spíše trestem mimořádným. Jde zároveň o projev pomocné úlohy trestní represe (§ 12 odst. 2, § 38 odst. 2 trestního zákoníku), protože tam, kde postačí uložení sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější. Ve větě druhé výslovně stanoví, že za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 odst. 2 trestního zákoníku lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem.

19. S upřednostněním jiného než nepodmíněného trestu zřejmě koresponduje i problém zaměstnatelností vězňů zvláště těch, kteří jsou odsouzeni ke krátkodobějším trestům odnětí svobody. Je navíc na odsouzeném, zda případně nabízenou práci přijme. Za tohoto stavu tak je reálná obava, že po čas strávený ve věznici se prodlouží doba, kdy se nezletilé dítě ocitne bez úhrady nárokovaného výživného. Odsouzenému, ať už bude či spíše nebude pracovně zařazen, za výkon trestu odnětí svobody přibude další platební povinnost vůči státu v podobě nákladů.

20. Ústavní soud také musí odkázat na čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle nějž musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování, Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě zdůrazňuje [viz např. nález ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.); nález ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 29; nález ze dne 15. 10. 2014, sp. zn. IV. ÚS 3305/13; nález ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739); nález ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59); nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, či nález ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17, N 137/86 SbNU 315].

21. K dodržení povinnosti vykonat trest obecně prospěšných prací do lhůty jednoho roku od jeho nařízení je pachatel nucen hrozbou přeměny včas nevykonaného trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody (§ 65 odst. 2 trestního zákoníku). K přeměně může vést některý z alternativně stanovených důvodů (nebo i více z nich), které spočívají v tom, že pachatel (odsouzený) v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu obecně prospěšných prací, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu tohoto trestu, jinak maří výkon trestu obecně prospěšných prací či že zaviněně nevykonává ve stanovené době tento uložený trest. Ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku je obdobně formulováno jako § 83 odst. 1 a § 86 odst. 1, která rovněž umožňují ponechat v platnosti podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem, i když pachatel zavdal příčinu k nařízení výkonu trestu odnětí svobody, přičemž se rovněž dodatečně učiní určitá modifikace původního rozhodnutí. Podle ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku může soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti, i když odsouzený zavdal příčinu k přeměně tohoto trestu v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 trestního zákoníku, a zároveň zpřísnit podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací stanovením dohledu či uložením dalších přiměřených omezení či povinností.

22. Trestní zákoník výslovně označuje ponechání trestu obecně prospěšných prací v platnosti podle § 65 odst. 3 za rozhodnutí výjimečné. Uvedený výjimečný postup musí být odůvodněn okolnostmi případu a osobou pachatele. Při hodnocení těchto hledisek se uplatní jednak obecná kritéria stanovená pro ukládání určitého druhu trestu a jeho výměry podle § 39 odst. 1 trestního zákoníku, jednak další rozhodné skutečnosti včetně těch, ke kterým případně došlo v průběhu dosavadního výkonu trestu obecně prospěšných prací, resp. v době od jeho uložení, pokud mají význam pro rozhodnutí o tom, zda ponechat tento trest v platnosti, nebo zda ho přeměnit v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody, a to včetně charakteru a závažnosti důvodu, kterým odsouzený zavdal příčinu k přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení nebo v trest odnětí svobody.

23. Na rozdíl od zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, účinného do 31. 12. 2009 (dále jen „trestní zákon"), dnes platný a účinný trestní zákoník neobsahuje explicitní vyjádření účelu trestních sankcí (viz § 23 trestního zákona). Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku se vymezení účelů trestání ponechává trestněprávní nauce.

24. Ta rozeznává a popisuje řadu účelů trestních sankcí, zejména účel retributivní, směřující k uložení zaslouženého trestu, a dále účely konsekvencionalistické, zaměřující se na důsledky trestu. Mezi ně patří například odstrašení (tedy individuální a generální prevence), rehabilitace pachatele (tedy jeho výchova, náprava), restorace (tedy obnova, náprava narušených, poškozených vztahů mezi pachatelem a obětí i celou společností; srov. koncepci restorativní justice), či odškodnění oběti [srov. Ashworth, A., von Hirsch, A., Roberts, J. (eds.) Principled Sentencing: Readings on Theory and Policy. Oxford: Hart Publishing, 2009]. V moderních systémech trestní justice se tyto účely obvykle vzájemně kombinují. Při ukládání trestů se zohledňuje jak potřeba spravedlivého postihu v reakci na protispolečenské jednání, tak potřeba zajištění bezpečnosti občanů a majetku před nebezpečnými pachateli, dosažení převýchovy pachatele (je-li možná), jakož i zjednání nápravy po spáchaném činu. Při ukládání trestu v konkrétním případě však rozličné účely

mohou být ve vzájemném konfliktu. Ten lze řešit například deklarováním primárního účelu, který musí být naplněn vždy, a účelů podpůrných, sekundárních, jejichž dosažení je vhodné, nikoli však za každých okolností a v plné míře nezbytné (viz nález ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17, N 137/86 SbNU 315).

25. Podle § 38 odst. 1 trestního zákoníku se mají trestní sankce ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Ustanovení § 38 odst. 2 trestního zákoníku pak v sobě výslovně obsahuje princip subsidiarity přísnější trestní sankce, protože stanoví, že "tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější."

26. Ustanovení § 148 trestního řádu vyjadřuje povinnost stížnostního orgánu přezkoumat všechny výroky napadeného usnesení ze všech hledisek přicházejících v úvahu, ať byly stížností napadeny nebo nikoli, pokud stěžovatel proti nim mohl brojit, stejně jako správnost postupu řízení, které předcházelo napadenému usnesení. Přihlíží se přitom i k těm vadám, které nebyly ve stížnosti výslovně vytýkány. Zkoumat správnost znamená zkoumat jejich zákonnost a odůvodněnost. Odůvodněnost se týká otázek skutkových. Půjde tedy o prověrku, zda bylo zjištěno dostatečné množství jednotlivých faktů, ty řádně zhodnoceny a vytvořen tak správný skutkový základ pro následnou aplikaci právního předpisu. Teprve po takovém přezkoumání je možno učinit závěr o odůvodněnosti usnesení a předchozího řízení. Nadřízený orgán rozhoduje na základě skutkového i právního stavu existujícího v době jeho rozhodování. Ten se může v některých případech i významně lišit oproti stavu v době vydání napadeného usnesení, neboť stížnost lze opřít o nové skutečnosti a (nebo) důkazy, stížnostní orgán sám v rámci plnění revizní povinnosti může i další skutečnosti zjistit a důkazy o nich opatřit vlastní činností.

27. K problematice blanketního opravného prostředku Ústavní soud v nálezu ze dne 4. 6. 1998, sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119), uvedl, že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném, a tedy opožděném, odůvodnění přednesl. V praxi se jedná především o oznámení obhájce soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí.

28. V nálezech Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 1895/08 (N 194/51 SbNU 345), ze dne 16. 7. 2013, sp. zn. II. ÚS 200/13 (N 123/70 SbNU 127), ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543) a ze dne 20. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749) se pak Ústavní soud zabýval případy, kdy si stěžovatelé, resp. jejich obhájci, vytvořili výše zmíněnou situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o stížnosti náležitě přihlédnuto k námitkám v odůvodněních stížností, která zaslali v dodatečné, předem oznámené lhůtě po doručení písemného odůvodnění rozhodnutí, avšak soudy k těmto námitkám nepřihlédly, ačkoliv tu možnost měly či mohly mít. Ústavní soud v citovaných nálezech dovodil, že právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co vyšlo v průběhu řízení najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, a skutečnost, že se soud s námitkou, která má vztah k projednávané věci, nijak nevypořádal, zásadně zakládá protiústavnost daného rozhodnutí [srov. nález ze dne 20.

12. 2005, sp. zn. I. ÚS 593/04 (N 230/39 SbNU 443), a nález ze dne 3. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17)].

29. Dále se k blanketní stížnosti Ústavní soud vyjádřil v nálezu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16, v němž řešil, mimo jiné, otázku, zda lze považovat za souladnou s ústavním pořádkem část ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu, v níž se stanoví, že stížnost je nutno podat do tří dnů od oznámení usnesení. Dospěl přitom k závěru, že třídenní lhůta je z ústavněprávního hlediska akceptovatelná, nicméně je třeba, aby orgány činné v trestním řízení při rozhodování o stížnosti šetřily podstatu a smysl základních práv a svobod, a že je jejich povinností zajistit, aby bylo na zákonné úrovni respektováno právo stěžovatele na obhajobu. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že je-li podána blanketní stížnost, v níž si stěžovatel (obhájce) vyhradil lhůtu pro její odůvodnění, lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buďto upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti. Pouze výjimečně, kdy aktuální procesní situace jiný postup neumožňuje, může orgán o stížnosti rozhodnout bez dalšího (srov. bod 93 citovaného nálezu).

III. b) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

30. V nyní projednávané věci je zřejmé, že formulace, kterou použil obhájce jako výhradu doplnění blanketní stížnosti ze dne 7. 11. 2019 „ve lhůtě deseti dnů od konzultace se stěžovatelem a od seznámení se se spisovým materiálem“, je nejednoznačná. Počátek jejího běhu stěžovatel zřejmě chtěl vázat na okamžik, který soud stěží zjistí (a možná již proběhl při sepsání plné moci dne 5. 11. 2019, jak dovozuje okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti) nebo (rovněž i) na okamžik, který nemusí vůbec nastat (seznámení se spisem). O tom, že okamžik počátku běhu lhůty bylo možné chápat různě, svědčí i fakt, že jej odchylně vyhodnotily jak okresní soud (5. 11. 2019), krajský soud (7. 11. 2019), tak i stěžovatel (12. 11. 2019, kdy obhájce nahlížel do spisu). Délku lhůty pro odůvodnění stížnosti, kterou dovozuje stěžovatel, by zcela jistě mohl krajský soud považovat za nepřiměřeně dlouhou. Pokud však soud obhájce neinformoval, že jeho záměr prodloužit si lhůtu pro odůvodnění neakceptuje a jasně mu neurčil termín, dokdy musí odůvodnění doplnit, byl povinen mu umožnit, aby odůvodnění stížnosti doplnil v jím požadované lhůtě, byť byla pro soud stanovena matoucím způsobem a v konečném důsledku by byla nepřiměřeně dlouhá. Krajský soud neuvedl žádný relevantní důvod, pro nějž by bylo nutno o stížnosti rozhodnout neprodleně.

31. Důvodem, pro nějž by bylo možno rozhodnout bez ohledu na avizované doplnění stížnosti a bez předchozího upozornění stěžovatele, nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Požadavek na urychlené projednání je totiž stanoven k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede, a pokud tato osoba žádá, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení. Ústavní soud se rovněž neztotožňuje s názorem soudu, že kdyby vyčkával na avizované doplnění stížnosti, ke kterému by však následně nedošlo, jednalo by se o průtah přičitatelný orgánům činným v trestním řízení. Tak by tomu mohlo být pouze v případě, vyčkával-li by orgán rozhodující o stížnosti nad rámec navržené lhůty, nebo pokud by mlčky akceptoval lhůtu zjevně nepřiměřenou.

32. S ohledem na dodržování principů spravedlivého procesu je totiž nezbytné, aby měl stěžovatel jistotu, že podal-li doplnění stížnosti zákonem předvídaným způsobem a v avizované lhůtě, přičemž mu nebylo sděleno, že by se jednalo o lhůtu nepřiměřenou, bude k jeho námitkám při rozhodování o stížnosti přihlédnuto.

33. Krajský soud tím, že si nestanovil autoritativně najisto přiměřenou lhůtu k odůvodnění stížnosti a bez uvedení relevantního důvodu pro nutnost vydat rozhodnutí neprodleně rozhodl před uplynutím možného konce avizované lhůty pro doplnění odůvodnění, porušil ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jeho právo na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny.

34. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje, že postup obecných soudů směřující k přeměně v nepodmíněný trest odnětí svobody jednoznačně zapříčinil stěžovatel. Pokud by trvale zajistil zcela bezproblémové doručování na jednu doručovací adresu, komunikoval s orgány činnými v trestním řízení a s Probační a mediační službou, aktivně se snažil včas hradit výživné i jeho nedoplatky a vykonal uložený trest obecně prospěšných prací, situace by nemohla dospět do stádia rozhodování o přeměně uloženého trestu. Povinností orgánů činných v trestním řízení je postupovat rychle a bez zbytečných průtahů; posun termínů veřejného zasedání kvůli nemožnosti zkontaktovat stěžovatele a neúspěšným pokusům o zajištění jeho účasti u soudu rychlost řízení snižují. Laxní přístup hraničící s vyhýbáním se výkonu alternativního trestu jsou zcela jistě důležitým argumentem pro výsledné rozhodnutí o návrhu Probační a mediační služby na přeměnu uloženého trestu na trest nepodmíněný.

35. Ústavní soud uvádí, že vzhledem ke svému úkolu ochrany ústavnosti respektuje pravomoc obecných soudů ukládat tresty za trestné činy (viz čl. 90 Ústavy, resp. čl. 40 odst. 1 Listiny). Ústavnímu soudu do této pravomoci obecných soudů náleží zasáhnout jen ve velmi výjimečných případech, pokud uložený trest nesplňuje ústavněprávní požadavky. Trestní soudy musí podle čl. 39 Listiny dostát ústavnímu principu nullum crimen et nulla poena sine lege (žádný zločin a žádný trest bez zákona). Zákon pak jednoznačně stanoví jejich povinnost ukládat přiměřené trestní sankce.

36. Ústavní soud nezjistil, že by usnesením stížnostního soudu nyní došlo k dotčení stěžovatelových ústavně zaručených práv garantovaných čl. 39 Listiny.

37. V rámci nového rozhodování však bude mít stížnostní soud prostor znovu posoudit správnost a odůvodněnost rozhodnutí soudu prvního stupně i při zohlednění argumentů uvedených v doplnění blanketní stížnosti. Mezi nimi a ostatně i ve spisovém materiálu nelze přehlédnout fakt, že podle sdělení stěžovatele, které učinil při převzetí usnesení soudu prvního stupně dne 4. 11. 2019, které potvrzuje i vyjádření Probační a mediační služby k ústavní stížnosti vycházející ze sdělení matky, stěžovatel k tomuto datu zřejmě zcela uhradil dlužné výživné. Tím by tedy splnil jednu z povinností uložených trestním příkazem. Rovněž ze sdělení obhájce i Probační a mediační služby vyplývá, že stěžovatel požádal o postoupení věci k výkonu trestu obecně prospěšných prací do Českých Budějovic, kde se zdržuje a má práci.

38. Stížnostní soud bude mít tedy možnost po zjištění skutkového stavu k době jeho rozhodování komplexně zhodnotit aktuální situaci stěžovatele a při rozhodování o přeměně zohlednit i jeho osobní, rodinné a majetkové poměry, jeho snahu o odstranění škodlivých následků a povahu a závažnost spáchaného trestného činu. Pokud by

stěžovatel řádně plnil vyživovací povinnost a skýtal záruky, že i nadále bude včas výživné na nezletilé dítě hradit a že vykoná uložený trest obecně prospěšných prací, byl by tento zjištěný stav důvodem pro výjimečné ponechání trestu obecně prospěšných prací za přečin zanedbání povinné výživy v platnosti ve smyslu ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku.

39. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti v části, směřující proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. 11. 2019, č. j. 13 To 281/2019-148, vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona jej zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

40. Ve zbytku Ústavní soud odmítl ústavní stížnost stěžovatele jako nepřípustnou dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť zrušením usnesení krajského soudu byl stěžovateli vytvořen procesní prostor, aby své námitky vůči usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 8. 10. 2019, č. j. 1 T 169/2018-130, uplatnil v rámci řízení o stížnosti jakožto řádném opravném prostředku. Pro tuto chvíli tedy stěžovatel ve vztahu k rozhodnutí okresního soudu nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 1. dubna 2020

Vladimír Sládeček
předseda senátu